

Otoriteryen Kişilik ve Altermeyer'in Sağ Kanat Yetkeçiliği Kuramı

Authoritarian Personality and Altermeyer's Theory of Right Wing Authoritarianism

Özlem Özdeşim SUBAY

Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü, Denizli, Türkiye

ÖZ

Sosyal bilimler alanında davranışçı yaklaşımın hâkim olması ile birlikte siyaset bilimi alanında yapılan araştırmalar ampirik bir temelde yürütülmeye başlanmıştır. 1950'lerde Adorno'nun öncülüğünde gelişen otoriteryen kişilik çalışmaları, kişilik yapılarının siyasal tutumlara etkisini araştırmıştır. Horkheimer ve Fromm ile başlayan otoriteryen kişilik çalışmaları, Adorno ve çağdaşı olan bilim insanlarının yaptıkları deneysel çalışmalar ile kişilik yapıları ve siyasal davranış arasında ilişkinin olabileceğine dair önemli bulgulara ulaşmıştır. Freud'un tarif ettiği klasik yer değiştirme mekanizmasıyla açıklanan otoriteryen kişilik, otoriteye ve güçlü liderliğe karşı derin bir bağlılık beslenmesi ve otoritenin onaylamadığı dış gruplara saldırganca tutum sergilenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Son dönemlerde Adorno ve çağdaşlarının geliştirdiği otoriteryen kişilik kuramını, sosyal psikolog Bob Altermeyer bir adım öteye taşıyarak Sağ Kanat Yetkeçiliği kavramından bahsetmiş ve bunu ölçeklendirmiştir. Bu çalışmanın amacı, otoriteryen kişiliğin ne olduğunu, onu besleyen kişilik eğilimlerini, alan yazınında otoriteryen kişiliği ölçmek amacıyla geliştirilmiş birtakım ölçekleri ve Bob Altermeyer'in Sağ Kanat Yetkeçiliğini açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Psikolojisi, Otoriteryen Kişilik, Faşizm Ölçeği, Sağ Kanat Yetkeçiliği, Bob Altermeyer

ABSTRACT

With the dominance of the behavioral approach in the field of social sciences, research in the field of political science began to be conducted on an empirical basis. Authoritarian personality studies, which developed under the leadership of Adorno in the 1950s, investigated the effects of personality structures on political attitudes. Authoritarian personality studies, which began with Fromm and Horkheimer, have reached important findings regarding the possibility of a relationship between personality structures and political behavior through experimental studies conducted by Adorno and his contemporary scientists. Authoritarian personality, explained by the classical displacement mechanism described by Freud, emerges as a deep devotion to authority and strong leadership and an aggressive attitude towards external groups that the authority does not approve of. Recently, social psychologist Bob Altermeyer took the authoritarian personality theory developed by Adorno and his contemporaries one step further and introduced the concept of Right Wing Authoritarianism and scaled it. The aim of this study is to explain what authoritarian personality is, the personality tendencies that nourish it, some scales developed in the literature to measure authoritarian personality, and Bob Altermeyer's Right Wing Authoritarianism.

Anahtar Kelimeler: Political Psychology, Authoritarian Personality, Fascism Scale, Right-Wing Authoritarianism, Bob Altermeyer

Geliş Tarihi/Received 22.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted 22.08.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 15.10.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Özlem Özdeşim SUBAY
E-mail: oikiz@pau.edu.tr

Cite this article: Subay, Ö.Ö. (2024). Authoritarian Personality and Altermeyer's Theory of Right Wing Authoritarianism. *Dynamics in Social Sciences and Humanities*, 5(2), 46-56.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Dynamics in Social Sciences and Humanities

Giriş

Bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Biyolojik durum ve sosyal ortamdan bağımsız olarak kişinin süreklilik gösteren ve diğerlerinden farklı olan özellikleri ve eğilimleri kişilik olarak adlandırılmaktadır (Berens ve Dario, 1999). Evrensel olarak genel bir tanımının olmadığını vurgulayan Cottam ve meslektaşlarına (2017) göre, kişilik, genel olarak davranış kalıplarını açıklamakta ve bireyin davranışlarını nispeten istikrarlı bir biçimde oluşan yönlerini ortaya koymaktadır. Kişilik, siyasal davranışı etkileyen temel psikolojik etmenlerden biri olarak görülmektedir. Örneğin, pek çok insan düşünce süreçlerinde karmaşıklık, iktidar ve başarı arzusu gibi ortak özelliklere sahiptir. Ancak bu özelliklerin birleşiminde farklı bireyler ortaya çıkmakta ve her bir birey eşsiz olmaktadır. Ayrıca kişilik, siyasal davranışı bireyler bilincinde olmadan etkilemekte ve bireylerin siyasal tercihlerini yönlendirmektedir. Bu yönlendirme karşılıklıdır; kişilik, sadece bireylerin siyasal arenada nasıl düşündüklerini ve davrandıklarını etkilemekle kalmamakta ve aynı zamanda bireylerin yaşam deneyimlerinden de etkilenmektedir (Cottam ve diğ., 2017, s. 34, 43).

Sennett (2011, s. 25) otoriteyi temel bir gereksinim olarak görmektedir. Çocuklar kendilerine yol gösterecek, kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak bir otoriteye ihtiyaç duyarlar. Yetişkinler için ise otorite olmak kendilerini tamamlayan temel bir gereksinimdir. Ayrıca, otorite kavramı, zor kullanma yoluna ve iknaya başvurmadan insanların tutum ve davranışlarını yönlendirebilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Bal, 2014, s. 250). Otorite zorla güç kullanmaktan ziyade güven ve kabullenmeyi içermektedir. Dolayısıyla otorite bir şey yaptığında veya birilerine yaptırdığında çevresindekileri ikna etmek veya onlara karşı cebre başvurmak zorunda kalmamaktadır. Çevresindekiler, ona güven ilişkisi içinde bağlı olarak itaat ederler; otoriteye bu imtiyazı sağlayan aparat ise bilgi, statü ve pozisyon olabilmektedir (Bal, 2014, s. 43).

Otoriteye bağlı, otoriter yönetimi destekleyen kişiyi nitelendirmek için Türkçe karşılığı olarak "otoriter" sıfatı uygun olmadığından, çalışmalarda otoriteriyen kelimesi tercih edilmektedir. Günümüz terimleriyle, otoriteriyen kişilik, siyaset bilimi alan yazınında, psikolojik ve sosyolojik olarak demokratik olmayan davranışların tümünü kapsayan bir üst kavramdır (Batmaz, 2006, s. 50). Otoriteriyen kişiler, kendilerine sağlayamayacaklarına inandıkları kesinlik ve rahatlığı sunan başkalarının dikte ve kontrolünü sevmektedir. Bu kişiler, yeni ve alışılmadık durumlara karşı, eski normlara ve değer sistemlerine katı bir şekilde bağlı

kalmayı yeğlemektedir. Otoriteriyen kişilerin yeni durumlara gösterdikleri endişeli ve sert tepkilerin sebebi ise, gerçekte bastırılmış düşmanlık ve pasif saldırganlık olarak görülmektedir. Otoriteriyen kişiler, kriz durumlarıyla bağımsız olarak başa çıkabilmeye yönelik mekanizmalar geliştirmediklerinden düşmanca eğilimler gösterebilirler (Oesterreich, 2005, s. 275, 284).

Bireyin kişiliğini oluşturan unsurlar, her bireyin psikik gelişimde farklı olabildiği gibi aynı zamanda yaşadığı toplumun kültürel değerleri de benzer tutum ve davranışların gelişmesine sebep olabilmektedir. Çalışma konusunu itibari ile bu çalışmada siyaset psikolojisinin ilgi odaklarından biri olan otoriteriyen kişilik ele alınmaktadır. Türkiye'deki siyaset psikolojisi alan yazınında siyaset bilimciler tarafından alana katkı sağlayan otoriteriyen kişilik ile ilgili çalışmaların eksik olduğu görülmüş, bu eksikliği gidermek amacıyla teorik bir çalışma ele alınmıştır. Bu çalışmada, otoriteriyen kişilik örüntüsünün bileşenlerinden, psikanalitik açıdan onu besleyen eğilimlerden, bu kişilik örüntüsünü ölçmek amacıyla oluşturulan birtakım ölçeklerden ve Bob Altemeyer'in ortaya koyduğu Sağ Kanat Yetkiciliği kavramından bahsedilecektir.

Otoriteriyen Kişilik

II. Dünya Savaşı döneminde Nazi Almanyası'nda soykırımın yapılması ve halkın bu konudaki desteği sosyal bilimler alanında birçok disiplin tarafından incelenmiştir. Otoriteriyen kişilik ile ilgili yapılan çalışmaların uzun bir tarihi olsa da, bu tür araştırmalara duyulan ilgi II. Dünya Savaşı'nın ve Almanya'daki Nazi rejiminin bir sonucu olarak artış göstermiştir. Bu rejimi aşırı sağcı ve faşist siyasal ilkeleri ile fanatik antisemitizmi sosyal bilimcileri, siyasal otoriteriyenizmin izlerinin kişilik sendromuna kadar gidebileceği ve bu kişilik sendromunun araştırılması gerektiği düşüncesine kadar götürmüştür (Cottam, 2017, s. 61).

Otoriteriyen kişiliğe dair ilk çalışmalar 1938'de Nazi Almanyası'nda psikolog olan E. R. Jaensch'in J insan tipi olarak atfettiği otoriteriyenizmin ideal insana yakın olduğu iddiasına dayanmaktadır. Bu kişiliğe sahip olanların özelliklerinin, kararlılık, sertlik, mutlak algı gücü, sebat ve erkeklik olduğu belirtilmiştir. Fakat o dönemde Jaensch'in ideal olarak atfettiği J insan tipi zamanla olumsuzlanarak birçok sosyal bilimci tarafından eleştirilmiştir. Aynı dönemde, bu olumsuz değerlendirmeleri paylaşan Horkheimer ve Fromm'a göre, otoriteriyen kişiler, otoriteye boyun eğme, kurallara körü körüne bağlanma, tutuculuk, hoşgörmezlik, milliyetçilik, dogmatiklik, kuvvet ilişkilerini önemseme, önyargı ve etnosantirizm gibi özelliklere sahiptir (Kağıtçıbaşı, 1973, s. 1- 2). Van Hiel ve meslektaşları (2004, s. 824) ise otoriteriyenizmin günümüzde yaygın olarak

profaşist tutumları, politik ve iktisadi muhafazakârlığı, önyargıyı, gruplar arası çatışmayı besleyen ayrımcı kalıp yargıları açıklayan bir kavram olduğunu ifade etmişlerdir.

Otoriteriyen kişilik, otoriter tepkiyle yeterince başa çıkmayı öğrenememenin bir sonucudur. Otoriterlik, kişinin kendisine yönelik tehdit altında olduğunu hissettiği durumlarda ona destek olanlara sığınma eğiliminin gösterilmesiyle ilişkilidir (Oesterreich, 2005, s. 283). Aynı zamanda, otoriteriyenlik, eline otorite geçince mümkün olduğunca acımasız ve merhametsiz davranışlar sergileyen, ancak karşısında otorite olarak atfettiği birisi olduğunda son derece naif ve itaatkâr olabilen kişilik tutumlarını ve dışavurumları kapsamaktadır (Batmaz, 2006, s. 49).

Geleneksel olan otoriteriyen kişi, otorite tarafından hor görülen dış gruplara karşı saldırgan tutumlar sergilerken, otoriteye ve güçlü liderliğe karşı ise derin bir bağlılık göstermektedir. Bu durum Freud'un tarif ettiği klasik yer değiştirme mekanizmasıdır. Özellikle sosyal olarak kabul görmeyen, saldırgan cinsel tutuma sahip olan kişiler bu kişilik türünü kolayca geliştirebilmektedir. Bu saldırgan dürtülerini önüne geçmeye çalışan kişiler, kendilerini endişeli ve güvensiz hissetmekte ve güçlü bir otoritenin dış dünyaya karşı kendilerine rehberlik etmelerine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla, sert, cezalandırıcı ve kindar ebeveynler ve katı sosyal kodlar otoriteriyen kişilik örüntüsünün şekillenmesinde etkin bir role sahiptir (Stone ve diğ., 1993, s. 4). Duckitt'a göre, katı ve cezalandırıcı ebeveyn davranışları, bireyin otorite olgusuna karşı kızgınlık ve düşmanlık beslemesine yol açmakta ve bu durum ise bireyin otoriteye daha güçlü bir şekilde ihtiyaç duymasına ve aynı zamanda otoriteden korkmasına sebep olmaktadır. Bu psikodinamik bireylerin kişilik gelişimini doğrudan etkilemekte ve otoriteriyen kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca otoriteriyen kişilik örüntüsüne sahip bireyler, bu özelliklerini bazı davranışlarda ve tutumlarda ifade etmekte ve bu durum Faşizm Ölçeğiyle ölçülebilen birtakım antidemokratik inançlara ve gruplar arası ilişkilere yol açmaktadır (Duckitt, 1989, s. 64).

Otoriteriyen kişilik yapısına sahip bireylerin, özellikle dinsel konularda eleştirel düşünme yeteneğine sahip olmadığı düşünülmektedir. Bu görüşe göre, bu kişiler eldeki verileri rasyonel bir şekilde analiz etmek yerine otorite olarak gördükleri kişi ve kurumların duygu ve düşüncelerini benimseyip kabul etmektedirler. Ayrıca bu kişiler alçakgönüllü tavırlar sergilemeyerek, çevrelerinden kendini beğenmiş olarak algılanabilirler. Özellikle kendilerinin de otorite olarak görülebileceği bir güç elde ettiklerinde başkalarına karşı sadist pozisyona geçerek, baskıcı ve

zorlayıcı olabilirler. Otorite olarak benimsediklerinin düşünce ve tutumlarını desteklemeyen kanıtlara karşı ise objektif bir tutum sergilemek yerine saldırganca davranarak, bu kanıtları sunanları tehlikeli olarak görüp onları ötekileştirebilir, hatta şeytanlaştırabilirler. Grup aidiyetleri de yüksek olan bu kişiler, onlardan olmayan diğer grupların üzerinde egemenlik kurmaya çalışması, gruplar arası siyasal, sosyal ve kültürel çatışmalara sebebiyet verebilmektedir. Kendilerini üstün gören ve başarısız olmayı kabul edemeyen bu kişiler, başarısızlığın sorumluluğunu diğer gruplara atfederek, sorumluluğu üzerilerine almamaktadır. Resmi otoritenin muhaliflere karşı adaletsiz davranmasını ve kanunsuz bir güç uygulamasını onaylarlar. İçinde buldukları grubun üstün özelliklere sahip olduğuna inandıklarından, toplumsal baskınlık düzeyleri yüksektir (Güldü, 2011, s. 32).

Psikanalitik Açıdan Otoriteriyen Kişiliği Besleyen Kişilik Eğilimleri

Siyasal sisteme ve devlete karşı bireyin riayet etmesi, psikanalitik kuramda çocuğun otorite olarak gördüğü babaya itaat etmesine benzemektedir. Burada süper ego, güdümler ve yönetilme mekanizmasını sağlamaktadır. Otorite konumundaki kişiye veya kuruma karşı duyulan akıldışı boyun eğme ve bağlılık duygularının sebebi, bireyin yanında bu otoritenin güçlü olduğu ve o bireyi tehlikelere karşı koruyacağı algısıdır. Dolayısıyla, devlet ve siyasal sistem güçlü olduğu görünümünü verdiği ve güven sağladığı sürece bireyler ona olan bağlılıklarını sürdürecektir (Osborn, 1981, s. 188).

Bu konudaki ilk çalışmaları yapan Fromm, çocukluk yıllarını aile ortamında inceleyerek, çocuğun babaya boyun eğişinin sebebini, isyan ve itaatsizliğin doğurduğu temel güvensizlikten bir kaçış olarak ele almıştır. Bu boyun eğişin, giderek bir yandan otoriteyi temsil eden diğer kişi, kurum ve kutsal varlıklara; diğer taraftan vicdan adı altında iç otoriteye genellendiğini iddia etmiştir. Fromm'a göre, otoriteye boyun eğmek kişinin özgürlüğünü daraltmakta; ancak sorumluluğunu azalttığı için, temel güvenini arttırmaktadır. Bu sebeple, kuvvet ilişkileri, otoriteriyen kişinin hayatında büyük önem kazanarak, mutlak tahakküm etme ya da boyun eğme davranışlarına yol açmakta, böylece sevgi ilişkilerinin yerini almaktadır (Fromm, 1996). Oesterreich de (1974) yaptığı araştırmalarda benzer bir bulguya ulaşmış ve aşırı koruyucu ebeveynlik davranışı ile çocuğun daha sonraki yaşamında bağımlılığa yönelimi arasında bir ilişki olduğunu saptamıştır. Çünkü ebeveynin aşırı koruma ve kontrolü, bireyin çözümler geliştirmesini engellemekte ve böylece belirsiz ve stresli durumların üstesinden gelebilmesini

olanaklı kılmamaktadır. Bu durumda ortaya çıkan bir tür “bağımsızlık eksikliği”, bireyin problemlerle başa çıkabilme yeteneğinin gelişmesini engeller ve otoriteye olan güveninin güçlenmesine yol açar. Bu nedenle, Oesterrich (2005, s. 286), ebeveynler ile ilişkide güçlü duygusallık yaratan sosyalleşme koşullarını (örneğin, sevgi odaklı disiplin teknikleri ve çocuğun kendi inisiyatiflerini geliştirme yeteneğini engelleyen katı denetim gibi) otoriter gelişime yol açan faktörlerden biri olarak işaret etmektedir.

Bir insanın kendi benliğinin bağımsızlığından vazgeçmesi ve benliğinin yoksun olduğu gücü kazanabilmesi için kendini, kendisinin dışındaki birisiyle ve bir şeyle birleştirme eğilimi özgürlükten kaçış mekanizmasıdır. Fromm'un otoriteriyen kişilik olarak adlandırdığı, bu mekanizma boyun eğme ve hükmetme olarak karşımıza çıkmakta, çeşitli derecelerde mazoşistik ve sadist eğilimlerde görülmektedir (Fromm, 1996, s. 121). Mazoşistik eğilim gösteren birey, kendine yönelik önemsizlik, güçsüzlük ve aşağılık duyguları içindedir. Bu kişiler, bilinçli bir şekilde bu duygulardan şikâyet etmelerine ve onlardan kurtulmak istemelerine rağmen, bilinçsiz olarak kendilerini aşağı ve önemsiz hissetmeye sürüklenirler. Aynı zamanda, mazoşistik eğilim gösteren kişiler, kendilerinin dışında bulunan güçlere, başka insanlara veya kurumlara göze çaracak biçimde bağımlılık geliştirmektedirler. İstedikleri şeyleri yapıp, özgürlüklerini gerçekleştirecekleri yerde bağımlı oldukları bu dış güçlere itaat etmektedirler. Hayatın tümü, onlar için hâkim olamayacakları veya kontrol edemeyecekleri ezici bir güçtür (Fromm, 1996, s. 122; Polat ve Subay, 2016, s. 61).

Mazoşizmin nevrotik bir acı ve kişinin benliğini güçsüzleştiren, mutsuz olmaya eğilimli hale getiren bir dürtü olduğunu ifade eden Horney (1937), bu eğilime sahip olanların acı çekmekten yararlandığını belirtmektedir. Özgüvensiz olan bu kişiler, çaresizlik duygusuyla birlikte kendi isteklerini ve düşüncelerini dile getirme becerisine sahip olamamaktadır. Acı duymanın uyuşturucu bir etkisi olduğundan, bu kişiler, abartılmış acı yaşayarak bundan kurtulmaya çalışmaktadır. Acıyla birlikte sevgiye sahip olan kişi, bireyselliğinin çözülmesiyle kendini daha büyük bir varlık içinde yitirmesini sağlamakta ve kuşkularını benliğinden uzaklaştırarak belli bir doyuma ulaşabilmektedir (Horney, 1937, s. 259-260).

Mazoşistik eğilimlerin yanında ve bu eğilimin zıddı gibi gözükken ancak öyle olmayan özgürlükten kaçış mekanizmalarından diğeri sadistik eğilimdir. Başkalarının üzerinde kayıtsız şartsız bir güce sahip olarak onları kendine bağımlı hale getirmeye çalışmak bu sadistik eğilimlerden biridir. Başkalarının kendisine bağımlı hale gelmesinden yitirmeyerek, onları istismar etmek, onlara ait ne varsa

kullanmak ve çalmak ise, bu sadistik eğilimin bir sonraki aşamasıdır. Başkalarına acı verme ve onların acı çektiğini görmekten haz duyma ise, bu sadistik eğilimin en son aşamasıdır. Bu acı verme durumu fiziksel olabildiği gibi, çoğunlukla manevidir. Kendi değerini yüceltmeye çalışan sadist kişi, bunu başkasını inciterek, küçük düşürerek ve aşağılayarak yapar (Fromm, 1996, s. 122-123; Polat ve Subay, 2016, s. 61).

Pratikteki sonuçları bakımından acı çekme arzusu olarak tanımlanan mazoşistik eğilimin tam tersi gibi görünen sadizm, psikolojik bakımından mazoşizm ile aynı sebeplerden beslenmektedir. Mazoşizm gibi sadizmin de psikolojik açıdan insanın kendi benliğine, güçsüzlüğüne ve yalnızlığına katlanamamasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu bağlamda Fromm sadizme ve mazoşizme ortak yaşarlık adını vermiş, bu ortak yaşarlığı ise bir benliğin kendi bütünlüğünü kabul etmeyerek başka bir benlik ile birleşmesi olarak tanımlamıştır. Nasıl mazoşist eğilimlere sahip bir insan bu eğilimini gidermek için bir başka kişi ve nesneye muhtaç ise, sadistik eğilimleri olan insan da bir kişi ve nesneye ihtiyaç duymaktadır. Mazoşizmde birey kendini bir dış gücün içinde eriterek kaybetmekte ve kendini güçlü hissetmekte; sadizmde ise birey kendisinden güçsüz olarak nitelediği başka bir varlığı benliğinin bir parçası haline getirerek bağımsız bir varlık olmaktan çıkmaktadır. Her iki durumda da bir ihtiyaç söz konusudur, bu ihtiyaç sebebi aynıdır ve sonuç olarak bireysellik ve özgürlük yitirilmektedir (Fromm, 1996, s. 133; Polat ve Subay, 2016, s. 65- 66).

Mazoşistik eğilim gösteren kişiler kültürel ve siyasal yapıda bu eğilimlerini tatmin edecek bir ortam bulabilirlerse, kendisini kendinden daha büyük bir yapıyla özdeşleştirmektedir. Bu büyük yapı faşist sistemlerde görülen bir lider olabileceği gibi, bir kurum, Tanrı, millet ve vicdan da olabilir. Bu durumda kişi kendinden güçlü bir yapıya itaat edip, boyun eğerek, aynı duyguları paylaşan milyonlarca kişiyle birleşmekte ve gücüne güç katıp kendini güvende hissetmektedir. Mazoşistik eğilim gösteren kişi kendi özgür iradesinden ve benliğinden feragat ederek bir birey olarak bütünlüğünü kaybetmekte, ancak yeni katıldığı güç ile kendini güvende hissetmektedir. Kendi kaderini belirleme sorumluluğunu almayan bu birey, yaşamın anlamını, benliğini ve kim olduğunu bu güçle özdeşleştirir ve kendini o güçle tanımlar (Fromm, 1996, s. 129-131).

Otoriteriyen Kişiliği Ölçmek İçin Geliştirilen Faşizm Ölçeği

1950 yılında Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford tarafından geliştirilen kuram, Nazi Almanyası'nın antisemitizmiyle ilgili yapılan araştırmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Otoriteriyen kişilik kuramı, temelini psikanalitik yaklaşıma dayandırarak kişilik özelliklerinin

gözlemlenebilir ve ölçülebilir yönlerini ele almaktadır. Bu kuramın hipotezi, bir bireyin siyasi, ekonomik ve toplumsal inançlarının, onun kişiliğinde derinde yatan eğilimlerin bir ifadesi olduğudur. Bu kişilik yapısının genellikle aile yapısındaki birtakım tutum ve davranışların çocuğa aktarılması ile geliştiği düşünülmektedir. Ebeveynlerin kendilerini ait hissettikleri sosyo-kültürel etnik ve dini gruplar ile diğer gruplara karşı tutum ve davranışları çocuğa aktarılmaktadır (Adorno ve diğ., 1950).

Adorno ve meslektaşlarına (1950) göre, bu kişilik örüntüsü, hiyerarşik, istismarcı ve katı tutum sergileyen anne baba ve çocuk ilişkilerinde daha sık görülmektedir. Sosyal ve siyasal bakış açıları dar olan bu kişiler güce yönelmekte, gücü istismar etmektedir. Özellikle sert disiplin uygulamalarının sıkça yaşandığı ve cinselliğin baskılandığı bir çocukluk dönemi bu örüntünün gelişme ihtimalini arttırmaktadır. Sosyal ve siyasal yönelimlerde etkili olduğu düşünülen bu kişiliğin, çocukluk döneminde ebeveynlerinden ve çevresinden az sevgi ve ağır ceza gören çocuklarda ortaya çıktığı görülmektedir (Hasta ve Dönmez, 2009, s. 20).

Adorno ve meslektaşları (1950), bu kişilik örüntüsünün çocuklukta otoriter yetiştirme kalıplarının ve bunun sonucunda ortaya çıkan zayıf bir egonun ürünü olduğunu iddia etmiştir. Çocukluktan devralınan ailede hiyerarşi, disiplin ve cezalandırma gibi özellikler süper egonun çok kuvvetli olmasıyla sonuçlanmaktadır. Süper egonun baskın olması, id tepkilerinden kendini koruyamayan zayıf egoya hükmetmesi ile sonuçlanmaktadır (Karaosmanoğlu, 2019, s. 140). Onlara göre, otoriter yetiştirme kalıplarının, çocukları cinsel arzular, bedensel fonksiyonlar ve saldırganlığa ilişkin id kaynaklı dürtüleri nasıl kontrol edeceklerini öğrenmeye çalışırken onların yaşadığı zorluklara karşı duyarsız kalmıştır. Çocuklarının gelişmesine yardımcı olmak yerine bu ebeveynler talepkâr ve kontrolcü bir tavır sergileyerek sert disiplin teknikleri uygulamışlardır. Buna ek olarak, ebeveynler ayrıca kendilerini, çocuklarını oldukça geleneksel yöntemlere göre yetiştirmeye kararlı kişiler olarak tarif etmişlerdir. Dolayısıyla çocuklar kendi cinsel ve saldırgan dürtülerini etkin bir şekilde kontrol etme yöntemlerini geliştirememiş ve bu dürtülerden korkar hale gelmiştir (Adorno ve diğ., 1950). Adorno ve meslektaşlarının araştırmayı yaptığı dönem göz önüne alındığında, otoriter yetiştirme kalıplarının, anti-demokratik ve sağ siyasi ideolojiye sahip, antisemitik, etnik merkezci, ırksal ve diğer azınlıklara karşı düşmanlığı olan Nazi Almanyası faşizmine yatkın olduğuna dair bir genel kabul olduğu gözlemlenmektedir (Cottam ve diğ., 2017, s. 62).

Faşizm Ölçeğini geliştiren Adorno ve meslektaşlarına (1950)

göre, bu kuramın bileşenleri, otoriter boyun eğme, otoriter saldırganlık, geleneksellik, kalıp yargı ve batıl inanç, yıkıcılık ve iyiliğe olan inançsızlık, duygusal kapalılık, güç ve sertlik, cinsellik ve yansıtmacılıktır. Çalışmanın amacı, bireylerin potansiyel olarak ne kadar otoriter olduklarını nicel olarak ölçmek olsa da, gizli antisemitik eğilimleri ortaya çıkaran özel bir "A- S ölçeği" de geliştirilmiştir. Adorno'nun yaptığı çalışmalarda, antisemitizmin doğası gereği öznel ve irrasyonel olduğu, batıl inançlara bağlı çarpıtılmış inançlardan beslendiği, bencil bir bakış açısıyla anti-demokratik hissiyatla ilişkilendirildiği saptanmıştır. Faşizm ölçeği sonucunda sosyolojik olarak bu örüntünün Avrupa'da genellikle alt- orta sınıfa özgü olduğu saptanmıştır. Gerçek konumları ile arzuladıkları konum arasında fark olan bireylerde bu durum daha fazla ortaya çıkmaktadır (Jay, 2019, s. 480-481).

Erken çocukluk döneminden kaynaklı bazı erotik bilinçdışı çatışmaları sağlıklı bir şekilde çözümleyemeyen kişiler, bu kurama göre, daha çok muhafazakâr siyasal fikirlere eğilim göstermektedir. Psikanalitik kurama göre, otoriter yetiştirme kalıplarına sahip kişiler, katı ve sabit bir bilişsellikçe sahip olmakta ve bu durum egonun zayıflamasıyla güce karşı itaat etmeyi kolaylaştırmaktadır. Egonun gelişiminin zayıflığıyla birlikte kırılabilirlik, dış güçlere karşı hassasiyet artmakta ve azınlıklara ve diğer muhalif gruplara karşı düşmanca tavır sergilenmektedir. Azınlıklara ve muhalif gruplara karşı düşmanca tavır sergileme arzusu ise muhafazakâr bir siyasal görüşün benimsenmesiyle doyurulmaktadır. Psikanalitik kurama göre, otoriter yetiştirme kalıplarına sahip kişiler, otoriteye boyun eğmenin yanı sıra belirsizliğe karşı da hoşgörü göstermemektedir. Otoriter yetiştirme kalıplarının aşırı sağ görüş olduğunu benimseyen bu kurama göre, siyasi görüş yelpazesinden aşırı sağdan aşırı sola gidildikçe otoriter yetiştirme kalıplarının düzeyinin düşmesi beklenmektedir. Ancak bu kuramı desteklemeyen İdeolog Hipotezine göre, aşırı sağ görüşlü kişiler kadar aşırı sol görüşlü kişiler de otoriter yetiştirme kalıplarına sahip olabilmektedir. Dolayısıyla bu kişilik örüntüsünü aşırı sağ siyasi görüşü gibi tek bir siyasi görüşe atfetmek doğru gözükmemektedir (Rokeach, 1956, s. 2; Hasta ve Dönmez, 2009, s. 20- 21).

İdeolog Hipotezini destekler nitelikte, Faşizm Ölçeğinin kişileri otoriter yetiştirme kalıplarına sahip olup olmama noktasında nitelendirmeye çalışması ve bu ölçekten yüksek puan alanların aşırı sağ görüşlü olarak konumlandırılması sosyal bilimciler tarafından eleştirilmiştir (Sönmez, 2014, s. 17). Bu eleştirilerin ardından birçok yaklaşım ele alınmış, sosyal bilimci Bob Altemeyer'in (1981, 1988) geliştirdiği Sağ Kanat Yetkeçiliği Kuramı ön plana çıkmıştır. Altemeyer (1981), yıllarca kullanılan Faşizm Ölçeğine alternatif olarak psikometrik olarak daha güçlü olduğuna inandığı Sağ Kanat

Yetkecilik Ölçeği'ni (Right-wing Authoritarianism Scale) geliştirmiştir.

Sağ Kanat Yetkeciliği

Kanadalı sosyal psikolog Bob Altemeyer, Adorno ve meslektaşlarının Sağ Kanat Yetkeciliği'ni geliştirerek otoriteriyen kişilik kuramını bir adım öteye götürmüştür. Altemeyer'a göre otoriteriyen kişiler otoriteriyen saldırganlık, otoriteriyen boyun eğcilik ve geleneksellik olmak üzere üç tutum ögesine sahiptir. Otoriteriyen boyun eğcilik, kişinin aidiyet bağı duyduğu toplumda yer alan herkes tarafından onaylanan ve yasalarla da meşru kabul edilen otoriteye yüksek düzeyde boyun eğmesidir. Otoriteriyen saldırganlık, bu otorite tarafından onaylanan ve toplumun genelinden farklı ya da azınlıkta olan gruplara karşı saldırgan tavırlar içinde bulunmasıdır. Geleneksellik ise, toplum ve otorite tarafından sahip çıkılan toplumsal geleneklere sorgulama yapılmaksızın yüksek bağlılık duyulmasıdır (Altemeyer, 2006, s. 9).

Altemeyer (2006), otoriteriyen boyun eğcilik tutumu yüksek olan kişilerin, toplumda otorite olarak kabul ettikleri liderlerin ya da kurumların söz ve davranışlarını kabul ettiğini ve onun emirlerini yerine getirmekte istekli olduğunu belirtmektedir. Bu kişiler otoriteye karşı güven duyarken sınırlı bilgiye sahip oldukları konularda bile otoritenin söylediklerini doğru kabul ederek ona itaat ederler ve otoriteyi eleştiren kişilere karşı, toplumu bölmeyi amaçladıkları düşüncesiyle olumsuz tavır sergilerler. Zamanla otoritenin verdiği kararlar yasalara aykırı bir durum arz etse bile, onlara göre otorite toplum için en iyisini bilmekte ve uygulamaktadır, bunu tartışmaksa toplumu bölücü ve ayrılıkçı faaliyetlere yöneltmektedir (Altemeyer, 2006, s. 15-16).

İkinci tutum ögesi otoriteriyen saldırganlık düzeyi yüksek olan kişiler, toplumdaki azınlık gruplara veya toplumun gelenekselliğini yansıtmayan sapkın olarak niteledikleri farklı gruplara karşı saldırgan davranışlar gösterme eğilimindedirler. Ayrıca bu saldırganlıkları toplumda otorite olarak kabul ettikleri kişi veya kurumlar tarafından da onaylanmaktadır. Bu kişiler, çocuk eğitiminde veya gerekli olan durumlarda fiziksel cezaları ve mahkemelerde idam cezasını onaylarlar. Buna ek olarak, otorite tarafından bir azınlık grubunun toplumsal düzeni tehdit ettiği ifade edildiğinde bu gruplara karşı saldırgan tavırlar sergilerler (Altemeyer, 2006, s. 21). Ahlaki açıdan farkında olmadan birçok çifte standarda sahip olan otoriteriyen kişilerin, azınlık gruplara karşı toleransları oldukça düşüktür. Dar ve kısıtlı sosyal çevrelerde kendileri gibi düşünen kişiler ile bir araya gelirler ve genellikle kendi görüşlerinin "ahlaki çoğunluğu" yansıttığını iddia ederler (Altemeyer, 1998, s. 47).

Son olarak, geleneksellik tutum ögesi yüksek olan kişiler, toplumda yer alan herkesin gelenek ve göreneklere sıkı sıkıya bağlı olması gerektiğini kabul ederler. Bu kişiler dini inancı ne olursa olsun, inançları konusunda son derece tutucudurlar, onlara göre dinen neyin doğru ya da neyin yanlış olduğu kesin ve değişmezdir. Bu sebepten, geleneklerine, inançlarına, ibadet şekillerine ve yaşam tarzlarına yönelik reformist hareketlere karşı şiddetle karşı çıkarlar. Geleneksel aile yapısının devamını savunarak, kadının kocasına itaat etmesi gerektiğini düşünürler, toplumdaki cinsiyet rollerinin sorgulanmasına karşı çıkarlar. Cinsel anlamda geleneklere ve dini inanca uymadıklarını düşündükleri kişileri ve eşcinselleri toplumdan dışlarlar (Altemeyer, 2006, s. 27-29).

Başlangıçta, otoriteriyenizm kavramı Adorno ve meslektaşları (1950) ile birlikte, monolitik bir kavram olarak düşünülmeye rağmen, sosyal psikologların yaptığı daha sonraki çalışmalar bu kavramı otoriteriyen hakimiyet ve otoriteriyen boyun eğme olarak ikiye ayırmıştır (Van Hiel ve diğ., 2004, s. 825). Ayrıca, Pratto ve meslektaşları (1994), kendi içinde otoriteriyen egemenliği ölçen Sosyal Baskınlık Yönelimi (Social Dominance Orientation) Ölçeğini geliştirmiştir. Bu yönelim, gücün sürdürülmesi veya üretilmesi de dahil olmak üzere, sosyal gruplar arasındaki hiyerarşik ve eşit olmayan ilişkilerin güçlendirilmesiyle ilgilidir. Savaş ve şiddet yanlısı eğilimlerin, ayrımcılığın, gruplararası hiyerarşinin ve etnik merkezciğin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Bu ölçeğin otoriteriyen boyun eğmeyi ölçen Sağ Kanat Yetkeciliği ile ırkçılık, militarizm, cezalandırıcılık ve muhafazakârlık gibi değişkenler bağlamında ilişkili olduğu saptanmıştır. Altemeyer'a (1998) göre, Sağ Kanat Yetkeciliği ile önyargıyı ideolojik bir tutum olarak kavramsallaştıran Sosyal Baskınlık Kuramı, sosyopolitik tutumlar ve gruplararası ilişkilerde ayrımcılığı açıklayan ve birbirini tamamlayan kuramlardır.

Duckitt ve meslektaşları (2001) "Önyargı ve İdeolojinin İkili İşleme Modeli" olarak geliştirdikleri çalışmada, Sağ Kanat Yetkeciliği'ni önyargıya sebep olan kişilik özelliği olmaktan ziyade önyargı geliştirmeyi sağlayan bir tutum olarak ele almıştır. Bu önyargı, iç grubun ve toplumun düzenini bozan ve onu tehdit ettiği iddia edilen gruplara karşı geliştirilmektedir. Ayrıca bu çalışmada Sağ Kanat Yetkeciliği ve Faşizm ölçeklerinin kişilik özelliklerinden ziyade sosyal tutum ve ideolojik doğaya sahip soruları içerdiği belirtilmektedir. Sağ Kanat Yetkeciliğinin öncelikli olarak tehlikeli bir dünyanın inanç normlarıyla ve inançlarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Sağ Kanat Yetkeciliği, "rock starlar" gibi geleneksel normların ihlallerine karşı olumsuz tepkileri öngörmektedir. Ayrıca, Duckitt ve Bizumic (2013), son

zamanlarda sosyal bilimcilerin Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeğini tek boyutlu olması nedeniyle eleştirdiklerini de belirtmektedir. Düzgün ve meslektaşları (2022) ise, Sağ Kanat Yetkeciliği Ölçeğinin Faşizm Ölçeğine göre daha dengeli ve psikometrik olarak daha iyi özellikleri göstermesine rağmen, bu ölçek ve kavram üzerindeki soru işaretleri kaldıramadığını ifade etmektedir.

Thomsen ve meslektaşlarına göre, Sağ Kanat Yetkeciliği, özellikle gruplar arası geleneksel hiyerarşi olmak üzere, insanların, ilişkisel konumlarıyla dinamik etkileşimde bulunmaya çalıştıkları ilişkisel stratejilerle ilgili bireysel farklılıkların en iyi ortaya konduğu ölçeklerden biridir. Dolayısıyla, insanların belirli sosyal bağlamdaki ilişkilerini ortaya çıkarmak amacıyla bu ölçeğin uygulanması bir gereklilik arz etmektedir. Sağ Kanat Yetkeciliği Ölçeği ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği öncelikli olarak yabancı göçmenlere yönelik şiddete olan desteği ve yabancılara yönelik önyargıyı ölçme noktasında önemli ölçekler olarak görülmektedir (Thomsen ve diğ., 2008, s. 1456). Yapılan bazı araştırmalar, gruplar arası önyargı, ayrımcılık ve şiddetin sebeplerinin farklı motivasyonlardan etkilendiklerini ortaya koymuştur (Duckitt ve diğ., 2002).

Otoriterlik ve modern siyasi ırkçılık araştırmaları alanındaki temel teorik ve ampirik bir soru grubunu 900 Hollondalı lise öğrencisine uygulayan Meleon ve meslektaşları (1996), Adorno ve arkadaşlarının (1950), Lederer'in (1983), ve Altemeyer'in (1988) geliştirdiği ölçeklerin hangisinin teorik ve ampirik bağlamda bilimsel gerçekleri açıklamaya daha uygun olduğunu saptamaya çalışmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, bazı sosyal psikologların iddialarının aksine, otoriterliği açıklamada birbirinden farklı işlevlere sahip bu ölçeklerin birbirine karşı herhangi bir üstünlüğünün olmadığı tespit edilmiştir. Ölçeklerin, etnosantirizm, ulusal grup içi kayırmacılık, antisemitizm, anti-feminizm, itaatkâr davranışlar, sosyal cezalandırma, ırkçı bir partiye oy vermede otoriteye güven ve sempatinin etkisi gibi tahmin etmeleri gereken ana değişkenler üzerinde benzer saptamalara sahip oldukları görülmüştür (Meleon ve diğ., 1996, s. 643).

Oesterreich otoriteryen kişilik özelliklerinin politik sağcı eğilimlerle ilişkili olduğunu doğrular nitelikte araştırma bulgularına ulaşmıştır. 1991-2003 yılları arasında yaptığı üç farklı ampirik çalışmanın sonuçlarını genel bir bakış açısıyla değerlendirdiğinde, otoriterlik ile sağ kanat eğilimleri arasında güçlü bir korelasyon olduğunu belirtmiştir. Ona göre, sağ kanat ideolojik olarak, iktidarın gücünü, yetkililere boyun eğmeyi, gruplarla güçlü bir şekilde özdeşleşmeyi, yabancılara karşı düşmanlığı vurguladığı için otoriteryen kişileri çekmektedir (Oesterreich, 2005, s. 292).

Türkiye’de yapılan akademik bir çalışmaya göre Hasta (2002), sağ görüşlü öğrencilerin sol ve ılımlı görüşlü öğrencilere göre otoriteryenlik düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak, sağ görüşlü öğrencilerin itaat etme eğilimlerinin ve belirsizliğe karşı hoşgörüsüzlük düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Katı bilişsel yapıya sahip olma iddiasını destekler nitelikte, otoriteryen kişilik örüntüsüne sahip olduğu tespit edilen kişilerin diğer gruplara nazaran karmaşık düşünebilme yetilerinin düşük olduğu tespit edilmiştir (Hasta, 2002). Bunun yanı sıra Türkiye’de “Önyargı ve İdeolojinin İkili İşleme Modeli”ni kullanarak yapılan çalışma, toplumsal ilişkileri inşa eden siyasal ideolojiyi ve gruplararası önyargıyı kültürel açıdan analiz etmiştir. Bu çalışmada mevcut alan yazınına doğrulayan bir şekilde Sağ Kanat Yetkeciliğinin, sağ ideolojik yönelimle anlamlı bir pozitif ilişkisi ve sol ideolojik yönelim ile olumsuz ilişkisi tespit edilmiştir. Sosyal Baskınlık Yönelimi ise herhangi bir ideolojiyle ilişkilendirilmemiş; bunun sebebi olarak Türkiye’de sağ ideolojiye sahip olanların daha çok sosyal muhafazakârlığa odaklanmaları olarak açıklanmıştır. Sosyal Baskınlık Yönelimi sağ ideolojiyi daha çok serbest piyasa ekonomisiyle ilişkilendirmektedir (Birdir ve diğ., 2022).

Rattazzi ve meslektaşları, hem Altemeyer'in (1998) hem de Duckitt ve Bizumic'in (2013) aksine, otoriteryenizmi, otoriteryen boyun eğme ve saldırganlık ve muhafazakârlık olmak üzere iki boyutta ele almıştır. Bu iki boyutun puanları, daha yüksek katsayılar gösteren ve otoriterliğin temel parçasını açıklayan otoriteryen boyun eğme ve saldırganlık ile önyargı ve politik yönelimle farklı şekilde ilişkilendirilmiştir (Rattazzi ve diğ., 2007, s. 1230). Sağ Kanat Yetkeciliği Ölçeğini 363 üniversite öğrencisine ve 201 yetişkine uygulayan Rattazzi ve meslektaşları, İtalya'daki İslami göçmenlere yönelik otoriteryenlik ve önyargı ile katılımcıların politik yönelimleri arasındaki ilişkilerini incelemiştir. Bu çalışmada, otoriteryen boyun eğme ve saldırganlık boyutunun, muhafazakârlık boyutuna nazaran önyargı ve sağ siyasi yönelim ile daha güçlü bir bağ içinde olduğunu saptamışlardır (Rattazzi ve diğ., 2007).

Alan yazınında gruplar arası kalıp yargıları psikolojik bozukluklar ile ilişkilendiren otoriteryen kişilik kuramını eleştiren birçok sosyal bilimci bulunmaktadır. Bu eleştirilere göre, otoriteryen kişilik kuramını savunan sosyal bilimciler, sosyo-kültürel etmenleri ihmal ederek kişilik özelliklerine gereğinden fazla önem vermektedirler (Brown, 1995; Yapıcı, 2004). Bu bağlamda Pettigrew (1958) yaptığı çalışmalarda, kişisel önyargı ile sosyal normlardan kaynaklanan kalıp yargıların birbirinden farklı olduğunu ifade ederek, sosyo-

kültürel normların ayrımcı ve önyargılı tutumlara kaynaklık ettiğini belirtmiştir. Dolayısıyla önyargı ve olumsuz kalıp yargıların sadece kişilik özellikleriyle ilişkilendirilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Kültürlerarası bir karşılaştırma yapan Kağıtçıbaşı'nın (1973, s. 75-78) elde ettiği bulgular da Pettigrew'i destekler niteliktedir. Ona göre, etnosantrizm, önyargı ve ayrımcılık gibi olgular sosyo-kültürel normlardan ve değer yargılarından beslendiği için her toplumun ötekini algılama ve değerlendirme şekli farklılaşmaktadır. Kağıtçıbaşı, başka bir çalışmada ise Türkiye'de otoriteriyen kişiliği besleyen sosyo-kültürel normların, devlete saygı ve sadakat bağlamında vatanseverlik ve otoriteye saygı duyma olduğunu belirtmiştir (Kağıtçıbaşı, 1970, s. 445).

Son yıllarda yapılan otoriteriyenizmi psikolojik çerçeveden değerlendiren çalışmaların Freudyen bakış açısını terk etmeye başladığını ifade eden Feldman, otoriteriyenizm fenomenini açıklamak için ölçek inşası bağlamında farklı bir temel oluşturan ve önyargı ve hoşgörüsüzlüğün gözlenebileceği koşullar hakkında tahminlerde bulunan yeni bir görüş ortaya atmıştır. Bu kavramsallaşma, insan uygarlığının evrensel bir özelliği gibi görünen bir gerilime dayanmaktadır: sosyal uygunluk temelinde bir sosyal düzen kurma ve kişisel özerklik alanını maksimize etme çabası arasındaki çatışma. Bu modelin en önemli bileşenini ise tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu bağlamda, sosyal uygunluğa değer verenlerin, kişisel özgürlüklere değer verenlerden çok, sivil özgürlükleri sınırlamak için hükümet eylemini destekleme olasılıkları daha fazladır. Sosyal uygunluğu önemseyenler, birtakım tehditlere karşı çok hassas olmalı; tehdit olarak görülen aşağılayıcı gruplara tepki göstermeli ve bunların özgürlüklerini ve haklarını sınırlandırarak tehdidi ortadan kaldırmak için yapılan eylemi desteklemelidirler. Bu kavramsallaştırmadaki önyargı ve hoşgörüsüzlük, sosyal uygunluğun ve algılanmanın değer biçilmesi birleşiminin bir sonucu olmalıdır (Feldman, 2003, s. 66-67).

Womick ve meslektaşları 2019 yılında yaptıkları bilimsel çalışmada, alan yazınında olumsuz anlamları içeren Sağ Kanat Yetkeçiliğini, hayatın anlamı ölçeği ile karşılaştırarak, bu kurama farklı bir boyut kazandırmıştır. Önemsiz veya anlamlı olanın ötesinde bir anlama sahip oldukları, bir amacı olduğu veya kaosu aşan bir tutarlılığa sahip oldukları hissedildiğinde hayatlar anlamlı olarak deneyimlenebilir. Onlara göre, hayatın anlamı amaç, tutarlılık ve önem olmak üzere üç boyutu içermektedir. Amaç, kişinin hayatının bir yönü olduğu ve değerli hedeflere ulaşmaya doğru yönlendirildiği hissidir. Tutarlılık veya anlaşılabilirlik, dünyadaki düzen algılarına ve kişinin hayatındaki olayların anlaşılabilir, birbirine uygun ve anlamlı olduğuna atıfta bulunur. Varoluşsal önem olarak da adlandırılan önem, kişi yaşamının

derin ve kalıcı bir değere sahip olduğunu ve katkılarının dünyada bir fark yaratacağını hissettiğinde deneyimlerin (Womick vd., 2019, s. 1057). Yapılan çalışmada, alan yazınında olumsuz anlamlar içeren Sağ Kanat Yetkeçiliğinin varoluşsal bir anlam işlevi olabileceğini, bu varoluşsal işlevin öncelikle kişinin hayatının önemli olduğu duygusuna ilişkin olduğunu saptamışlardır (Womick, vd., 2019).

Dünyayı tehlikeli ve tehditvarî olarak algılayan otoriteriyen kişiler, sosyal kontrol mekanizmasını işleterek grup içi norm ve değerleri korurlar ve bireysel özgürlükten ziyade sosyal uyuma önem verirler. Sağ Kanat Yetkeçiliği, doğrudan siyasal şiddeti ideolojik olarak meşrulaştırmaktadır ve ona zemin hazırlamaktadır. 1989 yılında Macaristan'da sosyalist devletin çöküşü, toplumsal yapıda birçok değişim ve dönüşüme sebep olmuştur. Yüksek işsizlik oranı, güvenlik sorunu gibi problemlerin ortaya çıkmasına sebep olan bu değişiklikler, sosyal, etnik ve dini azınlık gruplara yönelik siyasal şiddeti arttırmıştır. Macar toplumunda sembolik olarak tehdit edici görülen azınlık gruplarına karşı şiddetin meşruluğunun sağlanıp sağlanmadığını araştıran Faragó ve meslektaşları (2019), Sağ Kanat Yetkeçiliğinin bu noktada önemli bir işleve sahip olduğunu saptamıştır. Bu çalışmaya göre, Sağ Kanat Yetkeçiliği hem gruplar arası saldırgan eğilimleri meşrulaştırmakta hem de sembolik olarak tehdit edici gruplara karşı şiddeti haklı çıkarmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, Dyrendal ve meslektaşları (2021), komplo teorilerine kolay inanan kişiler ile Sağ Kanat Yetkeçiliği arasında pozitif bir ilişki olduğunu saptamıştır. Norveç'te yapılan bu çalışmaya göre, Sağ Kanat Yetkeçiliği yüksek olan kişilerin, dünyaya karşı tehdit algısının daha yüksek olduğu ve komplo teorilerine daha kolay inandığı belirtilmiştir. Bu durum azınlık ya da diğer gruplara yönelik ortaya çıkan şiddet eylemlerin daha kolay meşrulaştırmasını sağlayabilir.

Górska ve meslektaşları (2021), sosyal normlar, Sağ Kanat Yetkeçiliği, dış gruba yönelik önyargı ve onlara karşı düşmanca davranışların daha iyi anlaşılması amacıyla alan araştırması yapmışlardır. Bu çalışmada, pozitif (yani hoşgörülü) sosyal normların varlığında, Sağ Kanat Yetkeçiliği ile önyargı arasında önceden iyi kurulmuş olan pozitif ilişkinin azaldığını ve hatta tersine döndüğünü, oysa negatif (yani hoşgörüsüz) sosyal normların varlığında bu ilişkinin azaldığını saptamışlardır. Ayrıca, pozitif (negatife karşı) sosyal normların varlığında yüksek Sağ Kanat Yetkeçiliğine sahip bireylerin daha düşük önyargısı, dış gruplara yönelik davranışsal niyetler arasındaki bağlantıya aracılık etmiştir. Dolayısıyla, Polonya ve İngiltere'de yapılan bu çalışma, otoriteriyenlerin hâkim olan hoşgörülü sosyal normlara yanıt olarak daha az önyargılı olma potansiyellerini kapsamlı olarak göstermiştir.

Sonuç

II. Dünya Savaşı'ndan sonra çağdaş siyaset biliminin odak noktası, normatif açıdan olması gereken değil, pozitif açıdan olanı incelemek olmuştur. Bu amaçla siyaset bilimi, siyasal olguları, bireylerin tutum ve davranışlarını inceleyen, çeşitli ampirik yaklaşımlar geliştirmiştir. Siyasal sistem içinde bireylerin tercihlerini ve bu tercihleri etkileyen süreçlere odaklanan çalışmalara, Frankfurt Okulu mensubu Horkheimer ve Fromm da dâhildir. İki dünya savaşı arası süreçte, Nazi Almanyası ve Mussolini İtalyası gibi faşist olarak adlandırılan rejimler dünya genelinde alan yazınında odak noktası olmuştur. Özellikle, bu süreçte bireylerin özgürlüğünü kısıtlayan rejimlere, partilere ve liderlere neden eğilim gösterdiklerini açıklamaya çalışan bilimsel çalışmalar rağbet görmüştür. Dolayısıyla, Horkheimer ve Fromm ile başlayan ve Adorno ve meslektaşları ile devam eden araştırmalarda otoriteryen kişilik kuramı, bireylerin otoriteye olan bağlılığını ve itaatini çeşitli ölçekler geliştirerek açıklamaya çalışmıştır. Bu ölçekler, insanların neden güçlü liderlere bağlılık gösterdiğini, sosyal yapıda hiyerarşik bir düzeni benimsediğini, geleneklere olan bağlılığını ve azınlıklara karşı öfkesini bilimsel olarak açıklama amacındadır. Bu amaçla, alanda ilk kullanılan ölçek Adorno ve meslektaşlarının geliştirdiği Faşizm Ölçeği olmuştur. Son dönemde, Kanadalı sosyal psikolog Bob Altemeyer ise Sağ Kanat Yetkeçiliği Ölçeğini geliştirerek, alan yazınında yerini almıştır. Alan yazınında kimi çalışmalarda Sağ Kanat Yetkeçiliği ise Sosyal Baskınlık Yönelimi ile birlikte kullanılmaktadır.

Bob Altemeyer tarafından geliştirilen Sağ Kanat Yetkeçiliği kişilerin otorite olarak gördükleri iktidarlara boyun eğdiklerini, otoritenin dışladığı, kabul etmediği gruplara karşı ise saldırganca davrandıklarını iddia etmektedir. Aynı zamanda bu kuram, toplumun geneli ve otorite tarafından kabul gören geleneklerin kişi tarafından sorgulanmadan doğru kabul edildiğini öne sürmektedir. Altemeyer'in Sağ Kanat Yetkeçiliğini kullanarak yapılan alan yazınındaki çalışmalarda, bu yetkeçiliğin azınlık gruplara yönelik şiddeti meşrulaştırdığı ve bu kişilerin komple teorilere inanmaya daha yatkın olduğu ortaya çıkmıştır. Otoriteye itaat, önyargı ve muhaliflere ve azınlıklara karşı hoşgörüsüzlüğü kişilik ile ilişkilendiren bu çalışmalar alana katkı sunmakla birlikte birçok sosyal bilimci tarafından da eleştirilmiştir. Otoriteye bağlılığın sadece siyasi görüş yelpazesinin sağında yer alan kişilere özgü olarak görülmesi bu eleştirilerden bir tanesidir. Alan yazınında bu ölçeklere yapılan bir diğer eleştiri ise, önyargı ve ayrımcılığın sebebinin kişilikten ziyade kültürel normlarla açıklanması gerekliliğidir. Sonuç olarak, otoriteye olan bağlılığın kaynağına niceliksel olarak ulaşmayı amaç edinen bu ölçekler siyaset psikolojisi alanında önemli yer

tutmaktadır. Bu teorik çalışmanın Türkiye'de alan yazınında yapılabilecek Sağ Kanat Yetkeçiliğine ilişkin ampirik çalışmalara yön vermesi beklenmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., Sanford, N., Aron, B., Morrow, W., & Levinson, M. H. (1950). The authoritarian personality. Norton & Company.
- Altemeyer, B. (1981). Right-wing authoritarianism. University of Manitoba Press.
- Altemeyer, B. (1988). Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism. Jossey-Bass.
- Altemeyer, B. (1998). The other "authoritarian personality". In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 30, pp. 47-92). Academic Press.
- Altemeyer, B. (2006). The authoritarians. <http://www.evcforum.net/datadropsite/theauthoritarians.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2022).
- Bal, H. (2014). Siyaset teorisinde "otorite" kavramı. *Electronic Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 247-255.
- Batmaz, V. (2006). Otoriteryen kişilik. Salyangoz Yayınları.
- Berens, L. V., & Nardi, D. (1999). The sixteen personality types: Descriptions for self-discovery. Telos Publications.
- Birdir, E., Sayılan, G., Cingöz-Ulu, B., & Adams, G. (2022). Ideological orientations and generalized prejudice in Turkey: Adapting the dual process motivational model. *International Journal of Intercultural Relations*, 90, 21-37.
- Brown, R. (1995). Prejudice: Its social psychology. Blackwell.
- Cottam, M. L., Mastors, E., Preston, T., & Dietz, B. (2017). Introduction to political psychology (3rd ed.). Routledge.
- Duckitt, J. (1989). Authoritarianism and group identification: A new view of an old construct. *Political Psychology*, 10(1), 63-84. <https://doi.org/10.2307/3791588>

- Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 33, pp. 41 -113). Academic Press.
- Duckitt, J., Wagner, C., Du Plessis, I., & Birum, I. (2002). The psychological bases of ideology and prejudice: Testing a dual process model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 75-93.
- Duckitt, J., & Bizumic, B. (2013). Multidimensionality of right-wing authoritarian attitudes: Authoritarianism-conservatism-traditionalism. *Political Psychology*, 34(6), 841-862.
- Düzgün, M., Cingöz-Ulu, B., & Sayılan, G. (2022). Sağ Kanat Yetkeçiliği: Kavramsallaştırma, Ölçüm ve Türkiye'deki Bulgulara Dair Sistematik Bir Derleme. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 62(1), 25-51.
- Dyrendal, A., Kennair, L. E. O., & Bendixen, M. (2021). Predictors of belief in conspiracy theory: The role of individual differences in schizotypal traits, paranormal beliefs, social dominance orientation, right wing authoritarianism and conspiracy mentality. *Personality and Individual Differences*, 173, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110645>
- Faragó, L., Kende, A., & Krekó, P. (2019). Justification of intergroup violence – The role of right-wing authoritarianism and propensity for radical action. *Dynamics of Asymmetric Conflict: Pathways Toward Terrorism and Genocide*, 12(2), 113-128. <https://doi.org/10.1080/17467586.2019.1576916>
- Feldman, S. (2003). Enforcing social conformity: A theory of authoritarianism. *Political Psychology*, 24(1), 41-74. <https://doi.org/10.1111/pops.12744>
- Fromm, E. (1996). Özgürlükten kaçış (Ş. Yeğin, Çev.). Payel Yayınları.
- Górska, P., Stefaniak, A., Lipowska, K., Malinowska, K., Skrodzka, M., & Marchlewska, M. (2021). Authoritarians go with the flow: Social norms moderate the link between right-wing authoritarianism and outgroup-directed attitudes. *Political Psychology*, 43, 131-152. <https://doi.org/10.1111/pops.12744>
- Güldü, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde siyasi kimlik (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Güldü, Ö. (2011). Sağ kanat yetkeçiliği ölçeği: Uyarlama çalışması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 27-51.
- Hasta, D. (2002). Yetkeci kişilik ve siyasal düşünce karmaşıklığı ile siyasal ideoloji arasındaki ilişki (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hasta, D., & Dönmez, A. (2009). Yetkeçilik ve bilişsel karmaşıklık düzeyi ile siyasal ideoloji arasındaki ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(64), 19-29.
- Horney, K. (1937). *The neurotic personality of our time*. Norton.
- Jay, M. (2019). Yahudiler ve Frankfurt Okulu: Eleştirel kuramın antisemitizm çözümlemesi. In H. E. Bağcı (Ed.), *Frankfurt Okulu* (pp. 247-255). Doğu Batı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(3), 444-451.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). Gençlerin tutumları: Kültürler arası bir karşılaştırma. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Karaosmanoğlu, K. (2019). *Komple teorileri: Disiplinlerarası bir giriş*. İletişim Yayınları.
- Lederer, G. (1983). *Jugend und autoritat: Über den einstellungswandel zum autoritarismus in der bundesrepublik deutschland und den usa*. Westdeutscher Verlag.
- Meloen, J. D., Van der Linden, G., & De Witte, H. (1996). A test of the approaches of Adorno et al., Lederer and Altemeyer of authoritarianism in Belgian Flanders: A research note. *Political Psychology*, 17(4), 643-656.
- Osborn, R. (1981). *Marksizm ve psikanaliz* (B. Akad, Çev.). Günebakan Yayınları.
- Sennett, R. (2011). *Otorite* (K. Durand, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Sönmez, B. (2014). *Politik güven: Dindarlık, yetkeçilik, sistemi meşrulaştırma ve değerler açısından bir inceleme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Stone, W., Lederer, G., & Christie, R. (1993). *Strength and weakness: The authoritarian personality today*. Springer Verlag.
- Oesterreich, D. (1974). *Autoritarismus and autonomie*. Klett.
- Oesterreich, D. (2005). Flight into security: A new approach and measure of the authoritarian personality. *Political Psychology*, 26(2), 275-296.
- Pettigrew, T. F. (1958). Personality and socio-cultural factors in intergroup attitudes: A cross-national comparison. *Journal of Conflict Resolution*, 2, 29-42.

- Polat, F., & Subay, Ö. Ö. (2016). Çatışma ve uzlaşma bağlamında siyasetin psikolojisi. Paradigma Akademi.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763.
- Rattazzi, A. M., Bobbio, A., & Canova, L. (2007). A short version of the right-wing authoritarianism (RWA) scale. *Personality and Individual Differences*, 43, 1223-1234.
- Rokeach, M. (1956). Political and religious dogmatism: An alternative to the authoritarian personality. *Psychological Monographs: General and Applied*, 70(18), 1-43. doi: 10.1037/h0093727
- Thomsen, L., Green, E., & Sidanius, J. (2008). We will hunt them down: How social dominance orientation and right-wing authoritarianism fuel ethnic persecution of immigrants in fundamentally different ways. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1455-1464.
- Van Hiel, A., Pandelaere, M., & Duriez, B. (2004). The impact of need for closure on conservative beliefs and racism: Differential mediation by authoritarian submission and authoritarian dominance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 824-837.
- Womick, J., Ward, S. J., Heintzelman, S. J., Woody, B., & King, L. A. (2019). The existential function of right-wing authoritarianism. *Journal of Personality*, 87(5), 1056-1073. <https://doi.org/10.1111/jopy.12457>
- Yapıcı, A. (2004). Din kimlik ve önyargı: Biz ve onlar. Karahan Kitabevi.